

Проблемні питання визначення господарської юрисдикції

У статті аналізуються проблемні питання визначення господарської юрисдикції. Окрему увагу приділяється розмежуванню юрисдикцій господарських і адміністративних судів, неузгодженостям процесуального законодавства України у визначенні господарської юрисдикції та пропозиціям щодо уникнення колізій при визначенні господарської юрисдикції.

Ключові слова: господарська юрисдикція

Останніми роками відбулось ряд концептуальних змін у законодавстві, що пов'язані із питаннями господарської юрисдикції. Зокрема, у зв'язку із запровадженням у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) значна частина правових спорів, пов'язаних із діяльністю публічної адміністрації у сфері економіки, перейшли від господарської юрисдикції до адміністративної. Такі зміни суттєво звузили коло справ, які підвідомчі господарським судам. З іншого боку, згодом були прийняті зміни, що значно розширили та фактично остаточно закріпили розгляд корпоративних спорів виключно за господарськими судами. Вказані зміни у процесуальному законі спричинили низку нових проблем у визначенні господарської юрисдикції та ускладнили питання розмежування господарської юрисдикції з юрисдикцією інших судів, зокрема, -адміністративних. Судова практика виявляла такі питання та шукала шляхи їх вирішення, а в наукових колах до цього часу тривають дискусії та узагальнення.

Взагалі, у Господарському процесуальному кодексі України (далі - ГПК України) відсутнє поняття «юрисдикції», замість якого використовується поняття «підвідомчості», на відміну від КАС України, в якому використано термін «адміністративна юрисдикція».

У п. 1 рекомендації президії Вищого господарського суду України від 27.06.2007 р. N 04-5/120 "Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам" під терміном «підвідомчості» розуміється визначена законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції.

У Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень частин другої, третьої статті 124 Конституції України (справа щодо підвідомчості актів про призначення або звільнення посадових осіб) від 7 травня 2002 р. N 8-рп/2002 Конституційний Суд України констатував, що юрисдикція судів - це повноваження судів вирішувати *спори про право* та інші правові питання.

Основним проблемним питанням визначення господарської юрисдикції останнього часу є розмежування юрисдикцій господарських та адміністративних судів. Ця проблема була і є предметом дослідження багатьох науковців та практиків, зокрема: В.М. Бевзенка, О.В. Бринцева, В.П. Нагребельного, О.М. Пасенюка, В.І. Семчика, М. Смоковича та ін. [1]. І в цьому питанні одним із найбільш обговорюваних в наукових джерелах [2]. поняттям довгий час було «спір про право», на яке вказав у своєму визначенні поняття юрисдикції Конституційний суд України.

У КАСУ використано три способи для визначення предмету адміністративної юрисдикції:

- 1) загальне визначення - через поняття адміністративної справи (пункт 1 статті 3);
- 2) визначення через перелік категорій справ, що належать до предмету адміністративної юрисдикції (частина перша статті 17);

3) визначення через перелік категорій справ публічно-правового характеру, що не належать до предмету адміністративної юрисдикції (частина друга статті 17).

У ГПК України використано два способи:

- 1) коло осіб, які можуть звернутись до господарських судів – тобто суб'єктний склад спору (ст.1 ГПК України);
- 2) перелік категорій справ, що підвідомчі господарським судам (ст.12 ГПК України).

Голова Вищого адміністративного суду України О.Пасенюк у своїх статтях [3] вказує на окремі категорії правових спорів, щодо яких відсутні чіткі приписи про їх юрисдикційну належність. Зокрема: спори з приводу державної реєстрації прав на нерухоме майно; спори з приводу діяльності з розпорядження об'єктами державної та комунальної власності (наприклад, з приводу продажу, передачі в користування, передачі в концесію тощо); спори щодо оскарження рішень Державного департаменту інтелектуальної власності про видачу патентів та щодо оскарження самих патентів, які видані на основі цих рішень, спори щодо земельних питань.

Проблеми у розмежуванні цивільної та господарської юрисдикцій виникають через спорідненість предметів цивільного та господарського правового регулювання. Крім того, обидві галузі права є приватними. Однак, господарська юрисдикція є спеціальною: коло належних до неї справ має бути закритим.

З урахуванням вказаного, у новому Господарському процесуальному кодексі варто було б запровадити такі критерії визначення юрисдикції, які, з одного боку, дозволили б господарському суду брати до розгляду будь-який господарський спір, а з іншого боку, відмежували б господарські спори від цивільних та адміністративних.

В юридичній науці [4] основними критеріями розмежування юрисдикцій називають:

- 1) суб'єктний склад сторін спору;
- 2) предмет спірних правовідносин;
- 3) характер спірних правовідносин.

Перший критерій означає, що до юрисдикції певного суду відносяться лише ті спори, учасником яких є певний суб'єкт права, наприклад, громадянин (ЦПК України), юридична особа (стаття 1 ГПК України). Такий критерій не може застосовуватись без врахування інших двох критеріїв, так як у випадку з корпоративними спорами раніше виникала ситуація, коли такі спори розглядались в порядку цивільного судочинства, якщо хоча б одним із їх учасників був громадянин, та в порядку господарського судочинства, якщо учасниками спору були юридичні особи. З урахуванням господарсько-правового характеру таких правовідносин, корпоративні спори й були законодавцем віднесені до компетенції господарських судів не залежно від суб'єктного складу. Так само не може бути визначальним суб'єктний склад й при розмежуванні господарської та адміністративної юрисдикцій, оскільки не менш важливим є характер правовідносин, які склались між такими суб'єктами.

Слід зауважити, що світовою тенденцією є відмова від суб'єктного критерію, наприклад новий Арбітражно-процесуальний кодекс Російської Федерації вже не містить вказівки на те, що економічним спором є лише той, однією із обов'язкових сторін якого є юридична особа.

Слід погодитись з О.Пасенюком та іншими авторами, що предмет спору як критерій віднесення справи до того чи іншого виду судової юрисдикції є ефективним тільки в тому випадку, коли у процесуальних законах чітко і ясно викладено його властивості. Натомість вітчизняне законодавство не завжди містить чіткі описи властивостей предмету спору. У статті 1 ГПК України

передбачено, що до юрисдикції господарських судів відносяться господарські справи. Проте ГПК України не містить визначення господарського спору, а пропонує невичерпний перелік окремих категорій справ, які належать до господарської юрисдикції. В результаті, до юрисдикції господарського суду, якщо не зважати на відповідні норми щодо юрисдикції у ЦПК та КАС України, віднесено будь-який спір за участю юридичної особи.

За таких умов колізії з іншими судовими юрисдикціями неминучі. Тому важливими критеріями розмежування видів судової юрисдикції є характер спірних правовідносин та предмет спору [5, с.155-158]. Під характером правовідносин слід розуміти їх галузевий зміст. До цивільної юрисдикції належать спори, що виникають, зокрема, із цивільних, житлових, земельних, сімейних, трудових відносин (стаття 15 ЦПК); адміністративна юрисдикція визначена через публічні правовідносини (частина 1 статті 2 КАС). При цьому підставою для класифікації правовідносин є галузі права, а не галузі законодавства. Саме галузі права є однорідними за предметом свого регулювання і через це можуть бути надійними орієнтирами при розмежуванні судових юрисдикцій. Натомість галузі законодавства, наприклад господарське законодавство, як правило, поєднують у собі норми різної галузевої належності. Тому ГПК України не використовує цю галузь законодавства при встановленні господарської юрисдикції. У Російській Федерації при визначенні аналогічної (арбітражної) юрисдикції використано галузі права — цивільне та адміністративне (статті 28, 29 Арбітражного процесуального кодексу РФ).

Для уникнення колізій при визначенні господарської юрисдикції видається доцільним визначити в Господарському процесуальному кодексі України загальний предмет спорів, які підлягатимуть вирішенню в господарських судах. Таким загальним предметом може бути господарська (підприємницька) діяльність. Також слід чітко визначитись із колом справ, які підлягають та не підлягають розгляду в порядку господарського судочинства.

1. О. Ференц. Практика розмежування цивільної та адміністративної юрисдикцій судів // Вісник Львівського університету. Серія юридична. - 2011. Випуск 52. – С.205
2. Теньков С. Коментар до Постанови Вищого господарського суду від 13.06.2006 р. № 6/560 “Актуальні питання розмежування справ між адміністративним і господарським судочинством” // Вісник господарського судочинства. – 2006. – № 5. – С. 82 – 84.
3. О.Пасенюк. Розмежування видів судової юрисдикції // *Юридичний вісник України*, - № 21 (725). – 23 травня 2009 року
4. Сердюк В.В. Юрисдикція судів України за спеціалізацією. – К.: Прецедент, 2005. – 192 с.
5. Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 07.02.2006 р. № 01-8/301 “Про деякі питання, пов’язані із розмежуванням компетенції господарських і адміністративних судів” // Вісник господарського судочинства. – 2006. – № 2.

L. Logush.

Problem issues of the definition of economic jurisdiction

In this article there are analyzed problem issues of the definition of economic jurisdiction. Special attention is focused on the demarcations of the jurisdictions of economic and administrative courts, on the non-compliances of the procedural legislation of Ukraine in the definition of economic jurisdiction and on the propositions concerning the collision avoidance while defining the economic jurisdiction.

Key word: economic jurisdiction